

IDEOLOGI OG POLITIK

Velfærdsdemokratiets ideologi.

Stud.scient.pol. Christian Oldenburg anmelder nedenfor professor Erik Rasmussens nyeste bog, Ideologi og Politik, Gyldendal 1969, 64 sider, kr.10,50. Termen anmeldelse skal dog tages cum grano salis, idet det mere er et oplæg til en drøftelse og en debat af bogen end en anmeldelse i snæver forstand.

I den senere tid er debatten om ideologiernes betydning i samfundet blevet rejst på ny, og debatten drejer sig ikke blot om, hvilke ideologier, der faktisk hersker, og om deres forhold til politik, men også om de mere ideale fordringer: Hvilke ideologier bør dominere, og hvilket forhold bør de have til politik? Erik Rasmussen har bidraget til denne debat gennem seks radioforedrag, der blev udsendt i Danmarks Radio i foråret 1969 under titlen "Ideologi og Politik". Disse radioforedrag er i sommerens løb udkommet med ubetydelige ændringer i bogform med samme titel.

Bogens to indledende og det afsluttende kapitel handler om, hvordan ideologi defineres, og om forholdet mellem ideologi og politik, og de giver en klar og koncis fremstilling af problemerne uden at bringe væsentligt nyt for scient.pol.'er, hvad der naturligvis ikke har været hensigten dermed.

Over for disse tre teoretiske kapitler står bogens tre centrale kapitler, der er en gennemgang af de tre ideologier, der spiller den væsentligste rolle i den industrialiserede, "hvide" del af verden, kommunisme, velfærdsdemokrati og nyanarkisme. (Jeg anvender her og i det følgende Erik Rasmussens termer, idet det skal oplyses, at "kommunisme" er synonymt med Sovjetunionens version af marxismen-leninismen, at "velfærdsdemokrati" betegner ideologi-

en i den vestlige verden, specielt i Danmark, og at "nyanarkisme" dækker over de ideologiske strømninger indenfor ungdomsoprøret.) For alle tre ideologiers vedkommende siger Erik Rasmussen, at han dels vil gøre rede for deres opfattelse af sig selv, dels vil søge at analysere deres påstande (p. 28). Dette skema gennemføres også for to af de tre ideologier, kommunisme og nyanarkisme, men ikke for så vidt angår velfærdsdemokratiet. Der findes hist og her tilløb til en drøftelse af velfærdsdemokratiets påstande om sig selv, men det bliver ved udsagn som f.eks., at "... det bestående samfund ikke er nogen fuldkommen tilstand..." (p. 51). Dette er en beklagelig mangel ved bogen. Vi bliver præsenteret for en række påstande om velfærdsdemokratiet, som f.eks. at det sætter menneskerettighederne og respekten for andre mennesker i højsædet, at det er tolerant, at det er en retsstat, at kritik og opposition er ønskværdig, at dets ideologi ikke indlæres på skoler og universiteter i modsætning til, hvad der er tilfældet i stater, der har en totalitær ideologi, og at den politiske magt i alt væsentligt ligger hos den sum af individer, der konstituerer et flertal, og at denne magt bortset fra enkelte undtagelser udøves gennem det pluralistiske partisystem.

Det ville have været meget interessant, om Erik Rasmussen havde analyseret disse påstande nærmere. Er det sådan i Danmark, at flertalsprincippet er en realitet, eller bliver den politiske magt kanaliseret gennem organisationer og økonomiske grupper, hvis magt og indflydelse ikke er proportionel med det antal vælgere, der står bag dem. For at tage noget aktuelt: Thomas Nielsen repræsenterer flere vælgere end Hill-Madsen og Anders Andersen tilsammen, men hvem har størst indflydelse på regeringens Nordek-politik? Har direktør Pagh fra Ø.K. og arbejdsmand Hansen lige stor indflydelse på dansk politik, bortset fra når de stemmer ved folketingsvalget hvert fjerde år?

Mens Erik Rasmussen drøfter, om den kommunistiske ideologi i Sovjetunionens anvendelse af den har resulteret i den ønskede lighed, diskuteres det ikke, om velfærdsdemokratiet virkelig er tolerant, respekterer andres rettigheder og ønsker kritik, eller om velfærdsdemokratiet kun accepterer dette indenfor i forvejen afstukne

grænser. Hvordan stiller velfærdsdemokratiet sig egentlig til folk, der er fascister, kommunister, anarkister og revolutionære? Kan de lige så let som andre få og beholde stillinger? Hvordan ligger det egentlig med f.eks. radio- og T.V.-journalisters ytringsfrihed (jfr. såvel sagen om "de røde lejesvende" som sagen om reportagen fra EM i Athen)? Hvordan går det de aktivistiske lærere, Amdi Petersen, Bo Dan Andersen? Det er klart, at man ikke i velfærdsdemokratiet bruger de samme grove midler som i diktaturstaterne, men er de "pæne" midler, der kan anvendes i et demokrati ikke lige så effektive?

Et andet forhold er, at Erik Rasmussen fremhæver, at en forskel på velfærdsdemokratiet og kommunismen er, at kommunismen er totalitær, og det eksemplificeres ved, at den kommunistiske ideologi bliver indlært i ungdommen, og at en opfattelse, som kan stemples som ikke-marxistisk, dermed er gendrevet (pp.16, 33). Men har velfærdsdemokratiet ikke også en rem af huden? Bli-
ver vi ikke fra vugge til grav, i skolen, igennem lærebøger, pressen, radio og TV belært om demokratiets velsignelser og om, hvor fremragende det danske samfund er, hvor få har for meget og færre for lidt? Har man ikke vundet en diskussion i Danmark, hvis man kan hænge modstanderen ud som værende udemokratisk? Erik Rasmussen gendriver f.eks. kravet om et medbestemmelse-demokrati med, at det ikke er i overensstemmelse med, at det ikke er i overensstemmelse med velfærdsdemokratiets ideologi (p.50).

Når Helge Larsen proklamerer til Jyllands-Posten, at "Studerterroren skal knuses!" er det så ikke udtryk for, at velfærdsdemokratiet ikke tolererer nogen virkelig opposition? Er det en helt ubegrundet opfattelse, at velfærdsdemokratiet sidder så fast i sadlen, at det nok tillader nogle oppositionelle hofnarres aktivitet, hvis de vel at mærke kender deres plads, men at det herskende system nok skal vide at slå effektivt og hårdt fra sig, hvis der skulle opstå nogen virkelig fare for systemet?

Endelig er der termen "velfærdsdemokrati", som Erik Rasmussen anvender. Forskellen på velfærdsdemokratiet og det almindelige demokrati ligger ikke i de formelle spilleregler og procedurer, idet de er ganske de samme. Begrundelsen for at sondre mellem det

19. århundredes demokratibegreb og velfærdsdemokratiet er, at der i velfærdsdemokratiet ikke blot er enighed om styreformen, men også om styrets opgave, som er at fremme borgernes velfærd, det vil i Danmark sige "en høj beskæftigelse, fremme af erhvervene, en lav rente, en tilfredsstillende betalingsbalance, social sikkerhed, uddannelsestilbud til alle, o.s.v." (p.43). Om disse mål er der enighed, mens der kan være uenighed om prioriteringen, og samtidig med at der er fremkommet en enighed om målene, er de principielle ideologiske forskelle mellem de danske politiske partier blegnet og svundet bort.

Der rejser sig her to spørgsmål. Det ene er, om man virkelig med føje kan karakterisere hele den vestlige verden som velfærdsdemokratisk eller om denne term mest hensigtsmæssig anvendes udelukkende om de skandinaviske lande, subsidiært om de nordvest-europæiske lande samt enkelte af de britiske influerede oversøiske lande. Erik Rasmussen foretager ikke nogen nærmere afgrænsninger af hvilke lande, han anser som velfærdsdemokratiske, og en præcisering af at termen ikke omfatter Danmarks sydeuropæiske allierede havde været ønskelig.

Det andet spørgsmål er, om den postulerede enighed om den politiske målsætning i Danmark ikke er mere tilsyneladende end reel. Erik Rasmussen refererer tidligere i bogen den videnskabelige argumentation for ideologiernes bortdøen; det skyldes at den politiske kamp står om grænsevælgerne i det politiske centrum (pp.22-25). Det ville måske være af interesse at drøfte, om politikerne kun er enige i ord for at vinde centrumsvælgere, og om deres politiske handlinger fremviser visse forskelle m.h.t. målsætningen. Det er vanskeligt at bevise denne tese, fordi centrum-principløshedens inkarnation i dansk politik, Det radikale Venstre, siden 1929 har bestemt, hvem der måtte danne regering i Danmark. Vi ser ikke noget til Madsen-Mygdals principielle liberalisme i Danmark i dag, men en af grundene hertil kunne dog være, at V og KF har opgivet at danne flertalsregering alene. Hvorfor opgav SD 1945-programmet, "Fremtidens Danmark"? Det var måske, fordi SD ønskede støtte fra RV til en socialdemokratisk regeringsdannelse? Men det bedste eksempel er måske perioden 1966-1968, hvor RV

pludselig var uden sin sædvanlige indflydelse, fordi der var et socialistisk flertal. Eksemplet er mangelfuldt derved, at "det røde kabinet" kun regerede i to halve folketingsår, men den borgerlige hetz imod SD-SF-flertallet viste vel, at der latent i Danmark ligger fundamentale modsætninger om den politiske målsætning. En virkelig, politisk modsætning kan måske spores i dag inden for uddannelsespolitikken, hvor alle nok med munden plæderer for lige uddannelsesmuligheder for alle, men hvor der er stor forskel på viljen til at gøre noget ved det. Ser man på forholdene på et skandinavisk plan, kan man nok med føje spørge, om det er lige meget, om undervisningsministeren hedder Helge Larsen, Kjell Bondevik eller Olof Palme?

Det er efter min mening bogens store svaghed, at den ikke virkelig drøfter velfærdsdemokratiets "troværdigheds-kløft", for derved bliver nyanarkisternes holdning mindre forståelig. Problemet kan måske formuleres således: Hvis velfærdsdemokratiets påstande om sig selv er præcise eller adækvate beskrivelser af virkeligheden, så er de nyanarkistiske angreb på det bestående system at ligne ved Don Quichotes adfærd, men hvis velfærdsdemokratiets ideologi kun er en smart camouflagede, der narrer menigmand, så bliver ungdomsoprøret forståeligt, uanset om man sympatiserer med det eller ej. Derfor er det så vigtigt at få sammenlignet velfærdsdemokratiets teori med dets praksis, og derfor er Erik Rasmussens bog i så henseende skuffende.

I kapitlet "Nyanarkistiske strømninger" refererer Erik Rasmussen Jesper Jensens opfattelse, som derefter søges imødegået. Valget af en repræsentant for ungdomsoprøret kan naturligvis altid diskuteres, som Erik Rasmussen også selv gør det, men der er nok i dette tilfælde næppe mange oprørere, der finder, at Jesper Jensen er den største profet. Hovedproblemet ligger imidlertid ikke i fremstillingen af nyanarkisternes ideologi, men i kritikken af den. Erik Rasmussens hovedargument er, at da det i et velfærdsdemokrati er den sum af individer, der konstituerer et flertal, der bestemmer i alle fællesanliggender, da vil enhver anden ordning end den nuværende være et mindretalsdiktatur. Statsbanerne, siger Erik Rasmussen, bør ikke styres af de ansatte ved DSB,

men af vælgerne via partierne, folketinget, ministeren og generaldirektøren (p. 50). Ja, men bliver Statsbanerne det? Har vælgerne, partierne og folketinget nogen virkelig indflydelse på DSB? Og hvis de ikke har det, hvordan kan man da øge offentlighedens og vælgernes indflydelse? Man kunne måske nærme sig det postulerede mål, befolkningens indflydelse, ved i det mindste at give de mennesker, der mest umiddelbart bliver berørt af DSB's ledelses beslutninger, en effektiv medindflydelse.

Men hertil kommer, at der findes sektorer, hvor offentlige eller private institutioner, der proklamerer en autonom stilling i forhold til vælgerflertallet, har et monopol på en bestemt vare eller serviceydelse. Et eksempel her er universiteterne, som har monopol på uddannelsen af samfundets højere embedsmænd, læger, gymnasielærere, sagførere, videnskabsmænd etc., og som hverken styres af befolkningens flertal eller af flertallet af de tilknyttede personer. Er universiteternes princip om den selvsupplerende magtelite i overensstemmelse med velfærdsdemokratiets teori? eller dets praksis?

Ganske tilsvarende imødegår Erik Rasmussen Jesper Jensens krav om, at samfundet skal tilpasse sig mennesket, og at den nuværende situation, hvor mennesket skal tilpasse sig samfundet, skal ophøre. Det er et tomt slagord, siger Erik Rasmussen, for samfundet er summen af individer, og alle mennesker skal ikke tilpasse sig ét menneske (p. 53). Hvis denne argumentation opretholdes fra Erik Rasmussens side, bliver studiet af politik let og simpelt: Alle afgørelser, der vedrører mere end et menneske, træffes direkte og umiddelbart af alle individer i forening.

"Ideologi og Politik" giver ikke noget svar-på det vigtige spørgsmål, om velfærdsdemokratiets ideologi stemmer overens med dets praksis, om velfærdsdemokratiet mener, hvad det siger om respekten for individet, om det ønskelige i kritik, etc. Ungdomsoprøret er dog i så henseende sandhedens time for velfærdsdemokratiet, så et svar fremkommer nok, so oder so. Men "Ideologi og Politik" kan opfattes som en fremragende fremstilling af det etablerede styres synspunkter. Det krav, der fra forskellig side er stillet til videnskabsmændene, om at de klart skal fremlægge deres

værdipræmisser, synes fuldt ud opfyldt af Erik Rasmussen med denne bog.

Der er ofte og med rette blevet klaget over, at unge og ældre, oprørere og etablerede taler forbi hinanden, og at de ikke vil eller kan forstå hinanden. Jeg kan ikke nok anbefale "Ideologi og Politik" til de oprørere, der ønsker at forstå modpartens tankebaner og værdigrundlag, for det er sjældent klart fremstillet her. Der er ingen grund til at holde sig tilbage fra at købe bogen, da det må anses for at være helt usandsynligt, at Aldusforlaget kan sælge den for mindre end en trediedel af Gyldendal-udgavens pris.